Zbirka odločb sodne prakse

SKLEPNI PREDLOGI GENERALNEGA PRAVOBRANILCA
PRIITA PIKAMÄEJA,
predstavljeni 4. marca 2020[1]

Zadeva C-402/19

LM
proti
Centre public d'action sociale de Seraing

(Predlog za sprejetje predhodne odločbe, ki ga je vložilo cour du travail de Liège (Belgija))

„Predhodno odločanje – Politika priseljevanja – Vračanje nezakonito prebivajočih državljanov tretjih držav – Roditelj mladoletnika, ki trpi za hudo boleznijo in ki postane polnoleten med postopkom obravnave pritožbe zoper zavrnitev prošnje za izdajo dovoljenja za prebivanje – Odločba o vrnitvi – Direktiva 2008/115 – Člen 13 – Pravno sredstvo s suspenzivnim učinkom – Člen 14 – Varovalni ukrepi pred vrnitvijo – Osnovni pogoji za bivanje – Odobritev socialne pomoči roditelju – Listina Evropske unije o temeljnih pravicah – Členi 7, 24 in 47 – Razmerje odvisnosti med roditeljem in hudo bolnim otrokom“

1. Ali je treba zagotovitev osnovnih pogojev za bivanje hudo bolnega državljana tretje države, ki nezakonito prebiva v državi, v obdobju odložitve odstranitve po vložitvi pravnega sredstva zoper odločbo o vrnitvi, razširiti tudi v korist njegovega očeta, državljana tretje države, katerega prisotnost ob otroku se šteje za nujno iz zdravstvenih razlogov?

2. Takšno je v bistvu vprašanje, naslovljeno na Sodišče, ki bo moralo razlagati določbe Direktive 2008/115/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 16. decembra 2008 o skupnih standardih in postopkih v državah članicah za vračanje nezakonito prebivajočih državljanov tretjih držav[2] o učinkovitosti pravnega sredstva zoper odločbo o vrnitvi in varovalnih ukrepov pred vrnitvijo ob upoštevanju predvsem člena 7 Listine Evropske unije o temeljnih pravicah (v nadaljevanju: Listina).

I. Pravni okvir

A. Pravo Unije

3. V uvodni izjavi 12 Direktive 2008/115 je navedeno:

„Obravnavati bi bilo treba položaj državljanov tretjih držav, ki prebivajo nezakonito, ampak njihova odstranitev še ni mogoča. Osnovne pogoje za njihovo bivanje bi bilo treba določiti v skladu z nacionalno zakonodajo. […]“

1 Jezik izvirnika: francoščina.

2 UL 2008, L 348, str. 98.

4. Člen 3, točke od 3 do 5, te direktive določa:

„Za namene te direktive se uporabljajo naslednje opredelitve pojmov:

[…]

3. ‚vrnitev' pomeni proces vračanja državljana tretje države – bodisi prostovoljno izpolnitev obveznosti vrnitve ali prisilno vrnitev – v:

   – državo izvora, ali

   – državo tranzita, v skladu s sporazumi Skupnosti ali dvostranskimi sporazumi o ponovnem sprejemu ali drugimi sporazumi, ali

   – drugo tretjo državo, v katero se zadevni državljan tretje države vrne prostovoljno, pod pogojem, da ga ta država sprejme;

4. ‚odločba o vrnitvi' pomeni upravno ali sodno odločbo ali akt, ki navaja ali opredeljuje, da je prebivanje državljana tretje države nezakonito, ter nalaga ali navaja obveznost vrnitve;

5. ‚odstranitev' pomeni izvršitev obveznosti vrnitve, in sicer fizični prevoz iz države članice."

5. Člen 5 navedene direktive določa:

„Države članice pri izvajanju te direktive ustrezno upoštevajo:

(a) največje koristi otroka,

(b) družinsko življenje,

[…]"

6. Člen 9 iste direktive v odstavku 1 določa, da države članice odložijo odstranitev:

„[…]

(b) toliko časa, za kolikor se v skladu s členom 13(2) zagotovi suspenzivni učinek."

7. Člen 13 Direktive 2008/115 v odstavkih 1 in 2 določa:

„1. Zadevnemu državljanu tretje države se zagotovi učinkovito pravno sredstvo, da se pritoži zoper odločbo v zvezi z vrnitvijo iz člena 12(1) ali zagotovi njen ponovni pregled pred pristojnim sodnim ali upravnim organom ali pred pristojnim telesom, katerega člani so nepristranski in neodvisni.

2. Organ ali telo iz odstavka 1 je pristojno za pregled odločb v zvezi z vrnitvijo iz člena 12(1), vključno z možnostjo začasne odložitve njihove izvršitve, razen če se začasna odložitev že uporablja po nacionalni zakonodaji."

8. Člen 14(1) te direktive določa:

„Razen v primerih iz členov 16 in 17, države članice zagotovijo, da se za državljane tretjih držav v obdobju za prostovoljni odhod, odobrenem v skladu s členom 7, in v obdobjih, za katera je bila odstranitev odložena v skladu s členom 9, po možnosti upoštevajo naslednja načela:

(a) ohrani se enotnost družine z družinskimi člani, prisotnimi na njihovem ozemlju;

(b) zagotovi se nujna zdravstvena oskrba in osnovno zdravljenje;

(c) mladoletnikom se zagotovi dostop do osnovnega izobraževalnega sistema ob upoštevanju dolžine prebivanja;

(d) upoštevajo se posebne potrebe ranljivih oseb.“

B. Belgijsko pravo

9. Člen 57(2) loi du 8 juillet 1976 organique des centres publics d'action sociale (*Moniteur belge* z dne 5. avgusta 1976, str. 9876; sistemski zakon z dne 8. julija 1976 o javnih centrih za socialno pomoč) določa:

„Z odstopanjem od drugih določb tega zakona je naloga javnega centra za socialno pomoč omejena na:

1. odobritev nujne zdravniške pomoči tujcu, ki v Kraljevini Belgiji prebiva nezakonito;

[…]“

II. Spor o glavni stvari in vprašanje za predhodno odločanje

10. LM je 20. avgusta 2012 v svojem imenu in v imenu R, svoje tedaj mladoletne hčerke, vložil prošnji za izdajo dovoljenja za prebivanje iz zdravstvenih razlogov zaradi več hudih bolezni slednje.

11. Ta prošnja je bila 6. marca 2013 razglašena za dopustno, zaradi česar je bil LM upravičen do socialne pomoči, ki jo je izplačeval centre public d'action sociale de Seraing (javni center za socialno pomoč v Searingu; v nadaljevanju: CPAS).

12. Pristojni organ je nato na podlagi prošenj LM za izdajo dovoljenja za prebivanje izdal in nato umaknil tri odločbe. Četrta odločba o zavrnitvi teh prošenj je bila izdana 8. februarja 2016. Del te odločbe je bila tudi odločba o zapustitvi ozemlja Belgije.

13. LM je 25. marca 2016 pri conseil du contentieux des étrangers (upravno sodišče za spore v zvezi s tujci, Belgija) vložil pritožbo in predlagal razglasitev ničnosti zadnje odločbe o zavrnitvi in odložitev izvršitve odločbe o vrnitvi.

14. CPAS je LM 26. marca 2016, na datum poteka roka za prostovoljno vrnitev, ki mu je bil določen, odvzel socialno pomoč, ki mu je bila odobrena, saj je bil upravičen – ker je na belgijskem ozemlju prebival nezakonito – zgolj do nujne zdravniške pomoči, ki mu je bila odobrena od 22. marca 2016.

15. Po vložitvi predloga za izdajo začasne odredbe zoper odločbo, s katero je bila LM odvzeta socialna pomoč, pri tribunal du travail de Liège (delovno sodišče v Liègeu, Belgija) se je ta pomoč začela ponovno izplačevati.

16. CPAS je z odločbama z dne 16. maja 2017 LM ponovno odvzel socialno pomoč od 11. aprila 2017, ker je njegova hči na ta dan postala polnoletna. Od 11. aprila 2017 prejema hči pritožnika v postopku v glavni stvari socialno pomoč v višini najnujnejših sredstev za preživljanje za osebo, ki živi sama, zvišano za družinske dajatve zaradi invalidnosti.

17. LM je pri tribunal du travail de Liège (delovno sodišče v Liègeu) vložil tožbo zoper odločbi CPAS z dne 16. maja 2017. To sodišče je s sodbo z dne 16. aprila 2018 razsodilo, da je odvzem socialne pomoči pravno utemeljen od datuma, ko je R postala polnoletna, saj zdravstveno stanje prosilca samega ni takšno, da bi upravičevalo odstopanje od belgijske zakonodaje.

18. LM je 22. maja 2018 zoper to sodbo vložil pritožbo pri predložitvenem sodišču.

19. To sodišče poudarja, da iz sodne prakse Evropskega sodišča za človekove pravice (v nadaljevanju: ESČP) izhaja, da so lahko razmerja med starši in odraslimi otroki, če je med njimi dokazan obstoj dodatnih elementov odvisnosti, varovana s pravico do družinskega življenja. Ugotavlja, da predvideno poslabšanje zdravstvenega stanja R v primeru vrnitve v njeno državo izvora očitno v vseh vidikih ustreza stopnji resnosti, ki je zahtevana, da se šteje, da bi jo njena odstranitev izpostavila nečloveškemu ali ponižujočemu ravnanju. Poleg tega navaja, da je glede na to zdravstveno stanje prisotnost njenega očeta ob njej prav tako nujna kot takrat, ko je bila mladoletna.

20. V teh okoliščinah meni, da je res – čeprav zavrnitev odobritve socialne pomoči LM ne more pomeniti posega v to pravico – da lahko ta zavrnitev LM prikrajša za sredstva, ki so potrebna za to, da še naprej pomaga in je fizično prisoten ob R.

21. V teh okoliščinah je cour du travail de Liège (višje delovno in socialno sodišče v Liègeu, Belgija) prekinilo odločanje in Sodišču v predhodno odločanje predložilo to vprašanje:

„Ali je člen 57(2), prvi pododstavek, točka 1, belgijskega sistemskega zakona z dne 8. julija 1976 o javnih centrih za socialno pomoč v nasprotju s členoma 5 in 13 Direktive [2008/115] v povezavi s členoma 19(2) in 47 [Listine], členom 14(1)(b) te direktive ter členoma 7 in 12 [Listine], kot sta pojasnjena v sodbi Sodišča [z dne 18. decembra 2014, Abdida (C-562/13, EU:C:2014:2453)]:

– prvič, ker vodi do tega, da se tujcu, ki je državljan tretje države in nezakonito prebiva na ozemlju države članice, odvzame pravica, da se med odločanjem o pritožbi, s katero se predlaga razglasitev ničnosti odločbe in odložitev izvršitve, ki jo je v svojem imenu in kot zastopnik svojega tedaj še mladoletnega otroka vložil zoper odločbo, s katero jima je bilo odrejeno, da zapustita ozemlje države članice, zagotovijo, kolikor je mogoče, osnovni pogoji za bivanje,

– pri čemer, drugič, po eni strani navedeni zdaj polnoletni otrok trpi za hudo boleznijo, zaradi katere bi se lahko z izvršitvijo te odločbe njegovo zdravstveno stanje hudo in nepopravljivo poslabšalo, po drugi strani pa so zdravstveni delavci presodili, da je navzočnost tega roditelja ob njegovem polnoletnem otroku nujna zaradi otrokove ranljivosti, ki izhaja iz njegovega zdravstvenega stanja (ponavljajoči se zapleti, povezani z anemijo srpastih celic, in nujnost kirurškega posega, da bi se preprečila paraliza)?“

III. Postopek pred Sodiščem

22. Belgijska in nizozemska vlada ter Evropska komisija so predložile stališča.

IV. Analiza

A. Dopustnost vprašanja za predhodno odločanje

23. Prvič, belgijska vlada trdi, da predlog za sprejetje predhodne odločbe ni dopusten, ker se nanaša na združljivost določbe nacionalnega prava z različnimi določbami Direktive 2008/115 in Listine, čeprav ne obstaja nikakršna povezava med položajem pritožnika in pravom Unije, saj ta položaj ne spada niti v člen 14 te direktive niti v člen 19 Listine.

24. Čeprav je z besedilom vprašanja predložitvenega sodišča Sodišče res pozvano, naj se izjasni o združljivosti med določbo nacionalnega prava in pravom Unije, za kar v okviru postopka predhodnega odločanja ni pristojno, iz ustaljene sodne prakse izhaja, da mora Sodišče v takem položaju predložitvenemu sodišču posredovati vse elemente razlage prava Unije, ki mu bodo omogočili presoditi o združljivosti pravila nacionalnega prava s pravom Unije.[3]

25. Poleg tega je treba navesti, da je namen vprašanja predložitvenega sodišča predvsem ugotoviti, ali položaj pritožnika v postopku v glavni stvari spada na področje uporabe člena 14 Direktive 2008/115. Tako so trditve belgijske vlade, da se ta določba ne more uporabiti in, splošneje, da ni nikakršne povezave s pravom Unije, neločljivo povezane z odgovorom, ki ga je treba dati na navedeno vsebinsko vprašanje, zaradi česar ne morejo pripeljati do nedopustnosti predloga za sprejetje predhodne odločbe.[4]

26. Drugič, navesti je treba, da je belgijska vlada v stališčih pojasnila, da je bilo LM in njegovi hčerki na koncu izdano dovoljenje za prebivanje za eno leto, ki ga je mogoče podaljšati, pri čemer pa navedena vlada iz tega položaja ni izpeljala nobene posledice glede dopustnosti vprašanja za predhodno odločanje.

27. V skladu z ustaljeno sodno prakso iz besedila in strukture člena 267 PDEU izhaja, da je pogoj za postopek predhodnega odločanja ta, da pred nacionalnimi sodišči dejansko poteka spor, v okviru katerega se od teh sodišč zahteva, naj izdajo odločbo, v kateri bo mogoče upoštevati sodbo, ki jo Sodišče izda na podlagi predloga za sprejetje predhodne odločbe. Zato mora Sodišče preveriti, celo po uradni dolžnosti, ali spor o glavni stvari še obstaja.[5]

28. V obravnavani zadevi je treba poudariti, da je predlog za sprejetje predhodne odločbe predložilo delovno in socialno sodišče, ki obravnava tožbo zoper odločbi CPAS, s katerima je bila pritožniku v postopku v glavni stvari od 11. aprila 2017, datuma polnoletnosti njegove hčerke, odvzeta pravica do socialne pomoči. Nič v spisu, predloženem Sodišču, ne omogoča ugotovitve, da je bilo prebivanje LM in njegove hčerke urejeno pred 17. majem 2019, datumom izdaje dovoljenja za prebivanje zadevnima osebama, in da so bile LM dodatno retroaktivno priznane socialne pravice od 11. aprila 2017, kar bi se izrazilo z naknadnim plačilom dajatev za obdobje med navedenima datumoma.

29. Zato je tako mogoče ugotoviti, da obstaja predmet spora o glavni stvari, v obravnavani zadevi priznanje položaja LM kot upravičenca do socialne pomoči od 11. aprila 2017, o katerem se mora izreči predložitveno sodišče, in da je odgovor Sodišča na postavljeno vprašanje še vedno koristen za rešitev tega spora.[6] O predlogu za sprejetje predhodne odločbe je zato treba odločiti.

3 Glej v tem smislu sodbo z dne 15. maja 2014, Almos Agrárkülkereskedelmi (C-337/13, EU:C:2014:328, točka 18).

4 Sodba z dne 17. januarja 2019, KPMG Baltics (C-639/17, EU:C:2019:31, točka 11 in navedena sodna praksa).

5 Sodba za dne 19. junija 2018, Gnandi (C-181/16, EU:C:2018:465, točka 31).

6 Glej v tem smislu sodbo z dne 10. maja 2017, Chavez-Vilchez in drugi (C-133/15, EU:C:2017:354, točka 51).

30. Tretjič, ni sporno, da je predložitveno sodišče v isti odločbi opredelilo vprašanje za predhodno odločanje, o katerem naj se izreče Sodišče, pa tudi vprašanja za belgijsko ustavno sodišče, v zvezi s katerimi naj bi se presodila združljivost belgijske zakonodaje v postopku v glavni stvari z belgijsko ustavo, kar je vprašanje, ki je naslovljeno na nacionalno sodišče in ki je z vidika predložitvene odločbe prioritetno. Tako je očitno, da bi bila obravnavana zadeva, če bi bilo ugotovljeno, da je navedena zakonodaja neustavna, brezpredmetna. Ugotoviti je treba, da v tej fazi postopka belgijsko ustavno sodišče ni izdalo nobene odločbe.

B. Vprašanje za predhodno odločanje

31. Prvo branje vprašanja, predloženega v predhodno odločanje Sodišču, kaže, da se predložitveno sodišče sprašuje o združljivosti nacionalne določbe s pogoji, pod katerimi je lahko državljan tretje države upravičen do varovalnih ukrepov, ki so mu priznani s pravom Unije, pred vrnitvijo, v obravnavani zadevi s členom 14 Direktive 2008/115, in, natančneje, do zagotovitve osnovnih pogojev za bivanje v obdobju odločanja o pritožbi, ki jo je vložil v lastnem imenu in imenu svojega tedaj še mladoletnega otroka zoper odločbo, s katero jima je bila naložena zapustitev ozemlja države članice.

32. Določitev natančnega dometa predloga za sprejetje predhodne odločbe, ki je ubeseden relativno zapleteno, vendarle nalaga upoštevanje vseh določb prava Unije, ki so v njem navedene, namreč členov 5, 13 in 14 Direktive 2008/115 ter členov 7, 12, 19 in 47 Listine pa tudi sodbe z dne 18. decembra 2014, Abdida (C-562/13, EU:C:2014:2453), ki jo Sodišče prav tako navaja.

33. Sodišče je v tej sodbi po eni strani razsodilo, da je treba suspenzivni učinek v skladu z zakonom priznati pravnemu sredstvu državljana tretje države zoper odločbo o vrnitvi, katere izvršitev bi ga lahko izpostavila resnemu tveganju za hudo in nepopravljivo poslabšanje njegovega zdravstvenega stanja, in po drugi strani, da se morajo med odložitvijo odstranitve, ki je posledica vložitve navedene pritožbe, navedenemu državljanu zagotoviti osnovni pogoji za bivanje.

34. Tako je očitno, da je problematika varovalnih ukrepov pred vrnitvijo, opredeljenih v členu 14 Direktive 2008/115, neločljivo povezana s problematiko, ki se nanaša na pravico do učinkovitega pravnega sredstva zoper odločbo o vrnitvi iz člena 13 te direktive, pri čemer povezava temelji na besedilu člena 9(1)(b) navedene direktive, v skladu s katerim države članice odložijo odstranitev toliko časa, za kolikor se v skladu s členom 13(2) te direktive zagotovi suspenzivni učinek.

35. Odgovor na vprašanje, postavljeno Sodišču, posledično pomeni, da je treba najprej ugotoviti, ali je treba pravnemu sredstvu, ki ga vloži roditelj hudo bolnega otroka zoper odločbo o vrnitvi, katere izvršitev bi lahko tega otroka izpostavila resnemu tveganju za hudo in nepopravljivo poslabšanje njegovega zdravstvenega stanja, v skladu z zakonom priznati suspenzivni učinek, če je ugotovljeno, da je nujna njegova prisotnost ob otroku.[7]

1. Priznanje suspenzivnega učinka pravnemu sredstvu, ki ga zoper odločbo o vrnitvi vloži roditelj hudo bolnega otroka, v skladu z zakonom

36. Pred preučitvijo možnih pravnih podlag za priznanje takega učinka je treba analizirati stališča o vsebini, ki jih je v zvezi s tem vprašanjem predložila belgijska vlada.

7 V zvezi s tem se ne morem strinjati z razlago dometa vprašanja za predhodno odločanje, kot jo je v stališčih podala nizozemska vlada, ki je menila, da se ne postavlja vprašanje o priznanju suspenzivnega učinka, ker je iz besedila predložitvene odločbe jasno, da tak učinek obstaja. Izrecne navedbe v členu 13 Direktive 2008/115, ki se nanaša na učinkovitost pravnih sredstev, ki so na voljo nezakonitim priseljencem, v členu 47 Listine, ki pomeni potrditev načela učinkovitega sodnega varstva, in v sodbi z dne 18. decembra 2014, Abdida (C-562/13, EU:C:2014:2453), nasprotujejo tej razlagi, saj vodilna misel navedene sodbe kaže, da je za rešitev vprašanja priznanja varovalnih ukrepov pred vrnitvijo in zagotovitve osnovnih pogojev za bivanje zadevnega državljana nujno najprej preizkusiti vprašanje, ali je pravnemu sredstvu priznan suspenzivni učinek.

a) Stališča belgijske vlade

37. Prvič, iz dobesednega branja stališč belgijske vlade je mogoče razbrati voljo slednje, da vzpostavi polno skladnost nacionalne zakonodaje s pravom Unije.

38. Po eni strani se zatrjuje, da člen 57(2) sistemskega zakona z dne 8. julija 1976, kot ga razlaga ustavno sodišče, ni v nasprotju s cilji Direktive 2008/115, saj navedeno sodišče določa, da se pri odločanju o odobritvi socialne pomoči zadevni osebi upošteva poseben družinski položaj otroka, pa naj bo mladoleten ali polnoleten.

39. Po drugi strani je navedeno, da je z internimi postopki zagotovljeno učinkovito pravno sredstvo v smislu prava Unije, kar je priznalo ustavno sodišče v sodbi z dne 18. julija 2019, in sicer posebno pravno sredstvo v nujnih zadevah, ki je v skladu z zakonom suspenzivno zoper ukrepe odstranitve ali zavrnitve vstopa, ki je zlasti na voljo pred conseil du contentieux des étrangers (upravno sodišče za spore v zvezi s tujci).

40. Na te trditve belgijske vlade moram pripomniti to.

41. Najprej opozarjam, da iz stališča navedene vlade jasno izhaja, da na podlagi nacionalnega prava roditelj, ki nezakonito prebiva, mladoletnika ali polnoletne osebe sam osebno ne more zahtevati nikakršne socialne pomoči, če to ni nujna zdravniška pomoč. Predložitveno sodišče pa sprašuje Sodišče prav o skladnosti take zakonodaje s pravom Unije v zvezi s položajem roditelja hudo bolnega otroka, pri čemer je roditelj v lastnem imenu in v imenu otroka vložil pravno sredstvo zoper odločbi o vrnitvi, ki se nanju nanašata.

42. Dalje, glede sklicevanja na odločbe belgijskega ustavnega sodišča je iz ustaljene sodne prakse razvidno, da daje člen 267 PDEU nacionalnim sodiščem najširšo možnost za začetek postopka pri Sodišču, če ta ugotovijo, da so se v zadevi, o kateri odločajo, pokazala vprašanja, ki zahtevajo razlago ali presojo veljavnosti določb prava Unije, ki so potrebne za rešitev spora, o katerem odločajo. Sodišče je v zvezi s tem odločilo, da nacionalno pravilo, na podlagi katerega so sodišča, ki ne odločajo na zadnji stopnji, vezana na presojo hierarhično višjega sodišča, tem sodiščem ne more odvzeti možnosti, da Sodišču predložijo vprašanje glede razlage prava Unije, na katero se ta pravna presoja nanaša. Sodišče je namreč ugotovilo, da mora biti sodišče, ki ne odloča na zadnji stopnji, kakršno je predložitveno sodišče, če meni, da bi lahko na podlagi pravne presoje, opravljene na višji stopnji, izdalo sodbo, ki bi bila v nasprotju s pravom Unije, svobodno, da Sodišču predloži vprašanja, o katerih dvomi.[8]

43. Nazadnje, v skladu z ustaljeno sodno prakso Sodišča v okviru postopka predhodnega odločanja ne morem razlagati nacionalnega prava, zato da bi ugotovil, kakšno je v obravnavani zadevi natančno stanje belgijskega procesnega prava na področju pravnih sredstev, ki jih vložijo nezakoniti priseljenci, ko čakajo na odstranitev.

44. Spomniti je treba, da v skladu z ustaljeno sodno prakso postopek predhodnega odločanja iz člena 267 PDEU temelji na jasni delitvi funkcij med nacionalnimi sodišči in Sodiščem, ki je pristojno le za odločanje o razlagi ali veljavnosti aktov Unije, na katere se nanaša ta člen. V tem okviru ni dolžnost Sodišča, da presoja razlago določb nacionalnega prava, niti da razsoja o tem, ali je razlaga nacionalnega sodišča pravilna.[9]

8 Glej sodbo z dne 22. junija 2010, Melki in Abdeli (C-188/10 et C-189/10, EU:C:2010:363, točki 41 in 42 ter navedena sodna praksa).

9 Glej sodbo z dne 22. maja 2014, Érsekcsanádi Mezőgazdasági (C-56/13, EU:C:2014:352, točka 53 in navedena sodna praksa).

45. Le nacionalno sodišče, ki odloča o sporu in ki mora prevzeti odgovornost za sodno odločbo, ki jo bo sprejelo, je pristojno, da glede na posebnosti zadeve presodi o tem, ali je sprejetje predhodne odločbe potrebno za izdajo njegove sodne odločbe, in o ustreznosti vprašanj, ki jih predloži Sodišču. Zato za predložena vprašanja, kadar se nanašajo na razlago pravila prava Unije, velja domneva upoštevnosti in je Sodišče o njih načeloma dolžno odločiti.[10]

46. Drugič, iz stališč belgijske vlade je mogoče razbrati, da obstajajo trditve, ki se nanašajo na področje uporabe *rationae temporis* člena 13 Direktive 2008/115.

47. Tako belgijska vlada trdi,[11] da iz sodbe z dne 18. decembra 2014, Abdida (C-562/13, EU:C:2014:2453), izhaja, da mora biti učinkovitost pravnega sredstva zagotovljena v trenutku odstranitve, torej ob izvršitvi odločbe o vrnitvi, in ugotavlja, da LM pravzaprav ni bil predmet ukrepa izvršitve odločbe o vrnitvi, ki se nanj nanaša. Ta pristop bi vodil do tega, da bi se podaljšalo delovanje načela učinkovitega sodnega varstva od sprejetja odločbe o vrnitvi do trenutka, ko grozi odstranitev, in posledično do tega, da bi se uporabili varovalni ukrepi pred vrnitvijo iz člena 14 Direktive 2008/115 po vložitvi pravnega sredstva zoper odločbo o vrnitvi.

48. Takih trditev ni mogoče sprejeti, ker izhajajo iz napačne razlage sodbe z dne 18. decembra 2014, Abdida (C-562/13, EU:C:2014:2453), in iz določbe, ki je bila z Direktivo 2008/115 uvedena zaradi zagotovitve učinkovite politike odstranitev in repatriacije ob polnem spoštovanju temeljnih pravic in dostojanstva zadevnih oseb. Ugotoviti je treba, da se je belgijska vlada omejila na to, da je poudarila uporabo izraza „izvršitev“ v izreku navedene sodbe, pri tem pa ni doumela razlogovanja Sodišča, ki je pripeljalo do rešitve iz tega izreka, in pozneje podanih pojasnil.

49. Vprašanje, predloženo Sodišču, se je zlasti nanašalo na razlago člena 13 Direktive 2008/115 ob upoštevanju člena 47 Listine zaradi določitve „značilnosti pravnega sredstva, ki ga mora biti mogoče vložiti zoper odločbo o vrnitvi“, ki je opredeljena v členu 3, točka 4, te direktive, to je upravnega akta, s katerim se ugotovi, da prebivanje zadevnega priseljenca ni zakonito, in s katerim se naloži obveznost vrnitve, ki je identična tisti, katere predmet je bil LM 8. februarja 2016. Sodišče je navedlo, da „učinkovitost pravnega sredstva, vloženega zoper odločbo o vrnitvi“, katere izvršitev lahko zadevnega državljana tretje države izpostavi resnemu tveganju za hudo in nepopravljivo poslabšanje njegovega zdravstvenega stanja, zahteva, da ima navedeni državljan na voljo pravno sredstvo s suspenzivnim učinkom, da se zagotovi, da se „odločba o vrnitvi“ ne izvrši, dokler pristojni organ ne uspe preučiti očitka v zvezi s kršitvijo člena 5 Direktive 2008/115 v povezavi s členom 19(2) Listine.[12]

50. Sodišče je svojo sodno prakso natančneje pojasnilo v sodbi Gnandi,[13] v kateri je ponovilo, da v nekaterih primerih obstaja obveznost za določitev pravnega sredstva zoper odločbo o vrnitvi, ki je v skladu z zakonom suspenzivno, in tudi dodalo, da to „še toliko bolj velja v zvezi z morebitno odločbo o odstranitvi v smislu člena 8(3) Direktive 2008/115“. Iz obrazložitve navedene sodbe izhaja, da se sprejetje odločbe o odstranitvi dojema kot negotov dodaten položaj, glede katerega se lahko suspenzivni učinek v skladu z zakonom prizna pravnemu sredstvu, ki ga vloži zadevni državljan tretje države.

10 Glej sodbo z dne 10. decembra 2018, Wightman in drugi (C-621/18, EU:C:2018:999, točka 26 in navedena sodna praksa).

11 Glej točko 65 pisnih stališč.

12 Glej sodbo z dne 18. decembra 2014, Abdida (C-562/13, EU:C:2014:2453, točka 50).

13 Sodba z dne 19. junija 2018, Gnandi (C-181/16, EU:C:2018:465, točka 56).

51. Ta pristop je pojasnjen z dejstvom, da je po eni strani v skladu z besedilom člena 8(3) Direktive 2008/115 sprejetje odločbe o odstranitvi drugače kot sprejetje odločbe o vrnitvi iz člena 6(1) te direktive hipotetično in da po drugi strani ta druga odločba glede na njeno pravno naravo, kot je opredeljena v členu 3(4) navedene direktive, lahko vodi do odstranitve zadevnega državljana tretje države. S členom 13(1) Direktive 2008/115 je navedenemu državljanu dana pravica do učinkovitega pravnega sredstva, da se pritoži zoper odločbe v zvezi z vrnitvijo, te pa so v členu 12(1) te direktive opredeljene kot odločbe o vrnitvi in, „če so bile izdane“, odločbe o odstranitvi.

52. Poudariti je treba, da zagotovitev učinkovitosti pravnega sredstva iz zgoraj navedenega člena 13 v povezavi s členom 47 Listine po definiciji pomeni sprejetje akta, katerega zakonitost je mogoče izpodbijati pred sodiščem. Iz povezanih določb členov 6, 8, 12(1) in 13(1) Direktive 2008/115 je razvidno, da je lahko ta akt tudi odločba o vrnitvi.

53. Tako je očitno, da s trditvami belgijske vlade, da je treba na podlagi prava Unije pravno sredstvo, ki je v skladu z zakonom suspenzivno, ponuditi šele od trenutka, ko grozi odstranitev, in ne od sprejetja odločbe o vrnitvi, ni upoštevana splošna sistematika Direktive 2008/115, in jih je treba zato zavrniti.

b) Pravni okvir analize

54. Čeprav je predložitveno sodišče pozvalo Sodišče, naj upošteva pravico do spoštovanja družinskega življenja iz člena 7 Listine in člena 8 Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, podpisane 4. novembra 1950 v Rimu (v nadaljevanju: EKČP), je treba navesti, da se Komisija za sklep o tem, da je v skladu z zakonom potrebno priznanje suspenzivnega učinka pravnega sredstva, ki ga je vložil pritožnik v postopku v glavni stvari, sklicuje na popolnoma drugo pravno podlago.

55. V bistvu predlaga sklepanje po analogiji s sodno prakso Sodišča o tem, da se državljanu tretje države na podlagi členov 20 in 21 PDEU prizna izvedena pravica do prebivanja na ozemlju Unije, in to zato, da se ne bi odvzel polni učinek pravici do prebivanja mladoletnika, ki ima status državljana Evropske unije, v primeru odstranitve tega državljana, otrokovega roditelja. Zato bi bilo treba pravnemu sredstvu, ki ga je vložil pritožnik v glavni stvari, priznati suspenzivni učinek, da se ne bi odvzel polni učinek odložitve – ki je je deležna njegova hči – izvršitve odločbe o vrnitvi, v skladu s sodbo z dne 18. decembra 2014, Abdida (C-562/13, EU:C:2014:2453).

56. Sodišče je dejansko presodilo, da je treba pravico do prebivanja priznati državljanu tretje države, družinskemu članu tega državljana Unije, saj bi bil sicer s tem državljanstvu Unije odvzet polni učinek, če bi bil zaradi zavrnitve te pravice ta državljan dejansko prisiljen zapustiti ozemlje Unije kot celoto in bi bil tako prikrajšan za učinkovito uživanje bistva pravic, podeljenih s tem statusom. Pojasnilo je, da namen in upravičenost navedenih izvedenih pravic, ki niso lastne pravice navedenih državljanov, temeljita na ugotovitvi, da bi zavrnitev njihovega priznanja med drugim posegla v svobodo gibanja državljana Unije.[14]

57. Tako je očitno, da sodna praksa, na katero se sklicuje Komisija, spada v pravni in dejanski okvir, ki se – kot priznava tudi Komisija sama – popolnoma razlikuje od obravnavane zadeve, za katero je značilno, da sta tako pritožnik v postopku v glavni stvari kot njegova hči državljana tretje države, katerih prebivanje ni zakonito in ki sta predmet odločbe o vrnitvi, zaradi česar menim, da ni mogoče enostavno po analogiji uporabiti te sodne prakse.

14 Sodba z dne 8. maja 2018, K. A. in drugi (Združitev družine v Belgiji) (C-82/16, EU:C:2018:308, točki 50 in 51 ter navedena sodna praksa).

58. Kljub temu poudarjam, da Sodišče pojma varstva družinskega življenja in tudi največjih koristi otroka izrecno uporablja kot merili razlage različnih norm prava Unije iz primarnega ali sekundarnega prava, s katerimi se lahko državljanu tretje države utemelji priznanje izvedene pravice do prebivanja na ozemlju Unije ali zagotovitev učinkovitosti pravice do združitve družine državljanov tretjih držav, ki zakonito prebivajo na ozemlju držav članic. [15]

59. Te konkretne preudarke Sodišča o členu 7 Listine v povezavi s členom 24 navedene listine pa nasprotno je mogoče prenesti v okvir obravnavane zadeve, da bi se ugotovila pravna podlaga za to, da se suspenzivni učinek v skladu z zakonom prizna pravici do pravnega sredstva, ki ga je vložil pritožnik v postopku v glavni stvari, oče hudo bolnega otroka, zoper odločbo o vrnitvi, ki se nanj nanaša.

c) Priznanje suspenzivnega učinka na podlagi spoštovanja družinskega življenja

60. Glede značilnosti pravnega sredstva, ki ga mora biti mogoče vložiti zoper odločbo o vrnitvi, kakršna je ta iz spora o glavni stvari, je iz člena 13(1) Direktive 2008/115 v povezavi z njenim členom 12(1) razvidno, [16] da mora imeti državljan tretje države na voljo učinkovito pravno sredstvo, da se pritoži zoper odločbo o vrnitvi, sprejeto zoper njega. [17]

61. Člen 13(2) te direktive pa določa, da lahko organ ali telo, pristojna za odločanje o tem pravnem sredstvu, začasno odložita izvršitev izpodbijane odločbe o vrnitvi, razen če se začasna odložitev ne uporablja že po nacionalni zakonodaji. Iz tega sledi, da navedena direktiva ne nalaga, da ima pravno sredstvo iz njenega člena 13(1) nujno suspenzivni učinek. [18]

62. Vendar je treba poudariti, da je treba določbe Direktive 2008/115 razlagati – kot je navedeno v uvodni izjavi 2 te direktive – ob polnem spoštovanju temeljnih pravic in dostojanstva zadevnih oseb. [19]

63. Značilnosti pravnega sredstva iz člena 13(1) Direktive 2008/115 je torej treba ugotoviti v skladu, po eni strani, s členom 47 Listine, ki pomeni potrditev načela učinkovitega pravnega sredstva in v skladu s katerim ima vsakdo, ki so mu kršene pravice in svoboščine, zagotovljene s pravom Unije, pravico do učinkovitega pravnega varstva pred sodiščem ob spoštovanju pogojev, določenih v navedenem členu, in, po drugi strani, s členom 7 Listine, s katerim je priznana pravica do spoštovanja družinskega življenja. [20]

15 Glej sodbe z dne 13. septembra 2016, Rendón Marín (C-165/14, EU:C:2016:675, točka 66); z dne 8. maja 2018, K. A. in drugi (Združitev družine v Belgiji) (C-82/16, EU:C:2018:308, točka 71); z dne 4. marca 2010, Chakroun (C-578/08, EU:C:2010:117, točka 44), in z dne 6. decembra 2012, O. in S. (C-356/11 in C-357/11, EU:C:2012:776, točke od 75 do 80), pri čemer se zadnja sklica nanašata na Direktivo Sveta 2003/86/ES z dne 22. septembra 2003 o pravici do združitve družine (UL, posebna izdaja v slovenščini, poglavje 19, zvezek 6, str. 224).

16 Člen 12(1) Direktive 2008/115 določa: „Odločbe o vrnitvi in, če so bile izdane, odločbe o prepovedi vstopa in odločbe o odstranitvi se izdajo v pisni obliki ter navajajo dejanske in pravne razloge ter informacije o razpoložljivih pravnih sredstvih. Informacije o dejanskih razlogih so lahko omejene, če nacionalna zakonodaja dovoljuje omejitev pravice do obveščenosti, zlasti z namenom varovanja nacionalne varnosti, obrambe, javne varnosti ter preprečevanja, preiskovanja, odkrivanja in pregona kaznivih dejanj."

17 Glej sodbo z dne 18. decembra 2014, Abdida (C-562/13, EU:C:2014:2453, točka 43).

18 Glej sodbo z dne 18. decembra 2014, Abdida (C-562/13, EU:C:2014:2453, točka 44).

19 Glej sodbo z dne 18. decembra 2014, Abdida (C-562/13, EU:C:2014:2453, točka 42).

20 Glej v tem smislu sodbo z dne 18. decembra 2014, Abdida (C-562/13, EU:C:2014:2453, točka 45).

64. Člen 7 Listine pa je treba razlagati v povezavi z obveznostjo upoštevanja koristi otroka, ki so priznane v členu 24(2) navedene listine, in ob upoštevanju temeljne pravice otroka do varstva in skrbi za zagotovitev njegove dobrobiti ter pravice do rednih osebnih odnosov in neposrednih stikov z njegovimi starši, spoštovanje tega pa se nesporno prekriva z največjimi koristmi otroka.[21] Zahteva po razlagi Direktive 2008/115 v povezavi s členom 7 in členom 24 Listine izhaja tudi iz člena 5(a) in (b) te direktive, s katerim je državam članicam naloženo, da pri izvajanju navedene direktive ustrezno upoštevajo največje koristi otroka in družinsko življenje.[22]

65. Kot izhaja iz Pojasnil k Listini,[23] imajo v skladu s členom 52(3) tega akta pravice, zagotovljene z njenim členom 7, enako vsebino in obseg kot pravice, zagotovljene s členom 8 EKČP, kot se razlaga v sodni praksi ESČP.[24]

66. V zvezi s tem belgijska vlada v stališčih trdi, da je ESČP – ko je bilo pozvano, naj se izreče o združljivosti sistema izjem, veljavnega za pritožbe zoper sodbe o prisilni odstranitvi iz Gvajane (francoska čezmorska regija in departma), s členom 13 v povezavi s členom 8 EKČP – v sodbi De Souza Ribeiro proti Franciji[25] navedlo, da „pri odstranitvah tujcev, ki se izpodbijajo zaradi domnevnega posega v zasebno in družinsko življenje, učinkovitost ne zahteva, da je zadevnim osebam na voljo pravno sredstvo, ki je že po zakonu suspenzivno“. V primeru domnevnega posega v zasebno in družinsko življenje – drugače kot v primerih odstranitev, ki se izpodbijajo zaradi tveganja za nečloveško ali ponižujoče ravnanje – z merilom učinkovitosti torej ne bo zahtevano, da imajo zadevne osebe na voljo pravno sredstvo, ki je v skladu z zakonom suspenzivno.[26]

67. To edino sklicevanje na zadevno sodbo ESČP ne predstavi raznolikosti sodne prakse slednjega na področju, na katerem se prepletata priseljevanje in varstvo družinskega življenja.[27] Ugotoviti je treba tudi, da se okoliščine v zadevi, v kateri je bila izdana navedena sodba, močno razlikujejo od okoliščin iz tega predloga za sprejetje predhodne odločbe, zaradi česar v tem primeru navedeno sklicevanje na sodno prakso ni upoštevno. Tista zadeva se je namreč nanašala na posameznika, ki je bil ob vložitvi predloga za izdajo začasne odredbe zaradi odložitve ukrepa odstranitve in pritožbe v postopku v glavni stvari polnoleten in ki je živel z družino v Gvajani, s člani te družine pa je imel odnose, ki niso presegali običajnih čustvenih vezi. Poleg tega se je zadevna oseba nekaj časa po izgonu lahko vrnila v Gvajano in pridobila dovoljenje za prebivanje.

21 Glej v tem smislu sodbi z dne 6. decembra 2012, O. in S. (C-356/11 in C-357/11, EU:C:2012:776, točka 76), in z dne 5. oktobra 2010, McB. (C-400/10 PPU, EU:C:2010:582, točka 60). Opozarjam, da besedilo člena 24(3) Listine omenja „oba“ roditelja, ker se ta določba med drugim nanaša na primer spora med roditeljema, ki lahko pripelje do nezakonite premestitve otroka in prisiljene ločitve od enega od staršev. Pripominjam še, da se mi zdi, da navedeno besedilo temelji na splošni ugotovitvi, da otrokovo ravnovesje in razcvet pomenita, da slednji odrašča v družinskem okolju, ob starših, in od njih ni ločen proti svoji volji. Bistven sestavni del družinskega življenja je pravica do skupnega življenja, tako da se lahko družinski odnosi normalno razvijajo in da so lahko družinski člani skupaj (sodbi ESČP z dne 13. junija 1979, Marckx proti Belgiji, CE:ECHR:1979:0613JUD000683374, točka 31, in z dne 24. marca 1988, Olsson proti Švedski (št. 1), CE:ECHR:1988:0324JUD001046583, točka 59).

22 Glej v tem smislu sodbo z dne 6. decembra 2012, O. in S. (C-356/11 in C-357/11, EU:C:2012:776, točka 80).

23 UL 2007, C 303, str. 17.

24 Glej v tem smislu sodbi z dne 26. marca 2019, SM (Otrok pod alžirsko ureditvijo kafala) (C-129/18, EU:C:2019:248, točka 65), in z dne 15. novembra 2011, Dereci in drugi (C-256/11, EU:C:2011:734, točka 70).

25 Sodba ESČP z dne 13. decembra 2012, De Souza Ribeiro proti Franciji (CE:ECHR:2012:1213JUD002268907, točka 83).

26 Menim, da ni sporno, da položaj LM – glede katerega iz ničesar v spisu, predloženem Sodišču, ni mogoče sklepati, da je hudo bolan – ne spada v člen 19(2) Listine, v skladu s katerim se nikogar ne sme odstraniti v državo, v kateri zanj obstaja resno tveganje, da bo izpostavljen nečloveškemu ali ponižujočemu ravnanju. Ta določba, ob katere upoštevanju je Sodišče razlagalo člen 5 Direktive 2008/115 za utemeljitev rešitve iz sodbe z dne 18. decembra 2014, Abdida (C-562/13, EU:C:2014:2453), in ki jo tudi predložitveno sodišče navaja v vprašanju za predhodno odločanje, v obravnavani zadevi ni upoštevna.

27 Opozarjam, da je ESČP med drugim razsodilo, da ločitev članov družine tem lahko povzroči nepovratno škodo, kar pomeni tveganje za kršitev člena 8 EKČP, čemur se je treba izogniti z izdajo začasne odredbe na podlagi člena 39 poslovnika navedenega sodišča (glej sodbi ESČP z dne 6. julija 2010, Neulinger in Shuruk proti Švici, in z dne 28. junija 2011, Nunez proti Norveški, CE:ECHR:2011:0628JUD005559709).

68. Poudariti je treba, da se pravna problematika, ki se poraja z obravnavanim predlogom za sprejetje predhodne odločbe, nanaša na možnost, da se pravnemu sredstvu zoper odločbo o vrnitvi v smislu člena 3 Direktive 2008/115 v skladu z zakonom prizna suspenzivni učinek, kar po mojem mnenju pomeni, da je treba oceniti družinski položaj pritožnika v postopku v glavni stvari in morebiten poseg v pravico do spoštovanja družinskega življenje na datum, ko je slednji vložil navedeno pravno sredstvo.

69. Iz predložitvene odločbe je razvidno, da je pritožnik v postopku v glavni stvari v svojem imenu in kot pravni zastopnik svoje mladoletne hčerke, ki je bila takrat stara skoraj 17 let, vložil tožbo zoper odločbo o zavrnitvi prošnje za izdajo dovoljenja za prebivanje, ob kateri je bila izdana tudi odločba o vrnitvi,[28] pri čemer sta zadevni osebi prebivali v Belgiji od 8. aprila 2012 in sta od tega datuma dalje živeli skupaj. Ta položaj nedvomno kaže na obstoj „družinskega življenja“, kot je zahtevan s sodno prakso ESČP o členu 8 EKČP, pri čemer je treba spomniti, da lahko navedeni pojem „družinsko življenje“ obsega razmerje med zakonskim ali nezakonskim otrokom in njegovim očetom ne glede na to, ali je doma prisotna mati, in da se varstvo, zagotovljeno s to določbo, razteza na vse družinske člane.[29]

70. V zadevah, v katerih se prepletata družinsko življenje in priseljevanje ter ki se nanašajo zlasti na vprašanje izgona tujcev, tudi takih, ki prebivajo nezakonito, je ESČP tehtalo zadevna interesa, namreč osebni interes zadevnih posameznikov do družinskega življenja na danem ozemlju in splošni interes države, v obravnavanem primeru nadzor nad priseljevanjem. Dejavniki, ki se upoštevajo, so stopnja dejanskega oviranja družinskega življenja, obseg vezi, ki jih imajo zadevne osebe v zadevni državi pogodbenici, vprašanje, ali obstajajo nepremostljive ovire za življenje družine v državi izvora zadevnega tujca, in vprašanje, ali obstajajo elementi v zvezi z nadzorom nad priseljevanjem ali preudarki javnega reda, ki govorijo v prid izključitvi.[30]

71. Glede otrok ESČP meni, da je treba upoštevati njihove največje koristi. V zvezi s to problematiko opozarja, da o zamisli, da morajo največje koristi otroka imeti prednost pri vseh odločitvah, ki se nanašajo nanje, obstaja široko soglasje, zlasti v mednarodnem pravu. Te koristi same po sebi seveda niso odločilne, zagotovo pa jim je treba priznati pomembno težo. Tako ESČP v zadevah združevanja družine namenja posebno pozornost položaju zadevnih mladoletnikov, zlasti njihovi starosti, njihovemu položaju v zadevni državi ali zadevnih državah in *stopnji njihove odvisnosti od staršev*.[31]

72. V zvezi z tem opozarjam, da je isti pojem razmerja odvisnosti Sodišče uporabilo za utemeljitev izvedene pravice do prebivanja državljana tretje države na ozemlju Unije, kadar mu je ta pravica dana zaradi družinskega člana s statusom državljana Unije v smislu člena 20 PDEU. Sodišče namreč meni, da lahko zavrnitev podelitve pravice do prebivanja državljanu tretje države ogrozi polni učinek državljanstva Unije samo takrat, kadar obstaja med tem državljanom tretje države in državljanom Unije, njegovim družinskim članom, tako razmerje odvisnosti, da povzroči, da je ta državljan Unije prisiljen spremljati zadevnega državljana tretje države in zapustiti ozemlje Unije kot celoto.[32]

73. V okviru te presoje morajo pristojni organi upoštevati pravico do spoštovanja družinskega življenja, ki jo določa člen 7 Listine, pri čemer je treba ta člen razumeti v povezavi z obveznostjo upoštevanja koristi otroka, ki jo priznava člen 24(2) Listine. Ugotovitev razmerja odvisnosti mora ob upoštevanju koristi zadevnega otroka temeljiti na vseh okoliščinah tega primera, zlasti na otrokovi starosti,

28 Navesti je treba, da na podlagi belgijskega prava tožba zoper odločbo o vrnitvi nima suspenzivnega učinka, zato bi lahko bil pritožnik v postopku v glavni stvari predmet ukrepa odstranitve od 25. marca 2016, datuma, ko se je iztekel rok za prostovoljno zapustitev belgijskega ozemlja, ki je bil naveden v odločbi o vrnitvi, ta odločba pa je bila priložena odločbi o zavrnitvi izdaje dovoljenja za prebivanje z dne 9. februarja 2016, ki je bila vročena 25. februarja istega leta. Dejstvo, da je hči pritožnika v glavni stvari 11. aprila 2017 postala polnoletna – torej med postopkom preučitve pritožbe zoper odločbo o vrnitvi (o čemer do datuma predložitvene odločbe ni bila izdana nobena odločba) in postopkom v zvezi s sporom o odobritvi socialne pomoči navedenemu pritožniku – po mojem mnenju ni upoštevno.

29 Sodba ESČP z dne 3. oktobra 2014, Jeunesse proti Nizozemski (CE:ECHR:2014:1003JUD001273810, točka 117).

30 Glej zlasti sodbo ESČP z dne 3. oktobra 2014, Jeunesse proti Nizozemski (CE:ECHR:2014:1003JUD001273810, točka 107).

31 Sodba ESČP z dne 3. oktobra 2014, Jeunesse proti Nizozemski (CE:ECHR:2014:1003JUD001273810, točki 109 in 118).

32 Sodba z dne 8. maja 2018, K. A. in drugi (Združitev družine v Belgiji) (C-82/16, EU:C:2018:308, točka 52 in navedena sodna praksa).

njegovem fizičnem in čustvenem razvoju, stopnji njegovega čustvenega razmerja tako s tistim od staršev, ki je državljan Unije, kot s tistim od staršev, ki je državljan tretje države, ter na tveganju, da bo imela ločitev od zadnjenavedenega škodljive posledice za ravnovesje tega otroka. Tako je okoliščina, da tisti od staršev, ki je državljan tretje države, živi skupaj z mladoletnim otrokom, državljanom Unije, eden od dejavnikov, ki jih je treba upoštevati pri ugotavljanju obstoja razmerja odvisnosti med njima, ne pomeni pa nujnega pogoja.[33]

74. Kot je bilo že omenjeno, je mogoče te ugotovitve prenesti na problematiko morebitnega posega v pravico do spoštovanja družinskega življenja državljana tretje države, ki je roditelj hudo bolnega otroka, kadar se to presoja skupaj z največjimi koristmi otroka, če naj bi se navedeni državljan odstranil.

75. Menim, da v obravnavani zadevi spis, predložen Sodišču, kaže na resnično razmerje odvisnosti med pritožnikom v postopku v glavni stvari in njegovo hčerko, kar bo moralo preveriti predložitveno sodišče.

76. Iz predložitvene odločbe je namreč razvidno, da hči LM po eni strani trpi za hudo anemijo srpastih celic, kar je huda bolezen, ki lahko kadar koli vodi do hude bolečinske krize, ki se lahko zaplete in je usodna, tako da je morala biti med kriznimi epizodami že večkrat hospitalizirana, in po drugi strani za hudo kifozo, zaradi katere je potrebna operacija, sicer bo paralizirana. Zaradi teh okoliščin je pritožnik v postopku v glavni stvari skupaj s hčerko odšel iz Konga in 20. avgusta 2012 pri pristojnih belgijskih organih vložil prošnjo za izdajo dovoljenja za prebivanje zaradi zdravstvenega stanja njegove hčerke.

77. Družinsko celico sestavljata zgolj pritožnik in njegova hči, pri čemer je bil prvi v trenutku vložitve tožbe imenovan za njenega zastopnika, hkrati pa je še naprej nujna fizična prisotnost pritožnika, da hčerko spremlja ob različnih hospitalizacijah in da sledi zdravstveni oskrbi, pomeni pa tudi čustveno podporo, da hčerki pomaga psihično premostiti različne težave, s katerimi se ta sooča zaradi bolezni. Poudariti je treba, da so zdravstveni delavci jasno navedli, da hči pritožnika v postopku v glavni stvari „zaradi svojega zdravstvenega stanja (ponavljajoči se zapleti, povezani z anemijo srpastih celic) potrebuje spremstvo roditelja, ki bo z njo stalno živel“.

78. V takih okoliščinah lahko odstranitev zadevnega državljana tretje države, očeta hudo bolnega otroka, za katerega v skladu z zakonom velja suspenzivni učinek glede pravnega sredstva zoper odločbo o vrnitvi, katere izvršitev bi lahko tega otroka izpostavila resnemu tveganju za hudo in nepopravljivo poslabšanje zdravstvenega stanja, resno in nepopravljivo škoduje varstvu družinskega življenja, ki je varovano s členom 7 Listine v povezavi z obveznostjo upoštevanja najvišjih koristi otroka iz člena 24(2) Listine. Prisilna vrnitev LM v Kongo bi njegovo hčerko, ki trpi zaradi hudih bolezni, prikrajšala za njegovo prisotnost ob njej, ki jo zdravstveni delavci štejejo za nujno, s tem pa bi bila kršena temeljna pravica otroka do varstva in skrbi za zagotovitev njegove dobrobiti ter pravica do rednih osebnih odnosov in neposrednih stikov z njegovimi starši, ki sta določeni v odstavkih 1 in 3 istega člena 24.

79. Učinkovitost pravnega sredstva, vloženega zoper odločbo o vrnitvi, katere izvršitev lahko zadevnega državljana tretje države pripelje do položaja, opisanega zgoraj, v teh okoliščinah zahteva, da ima ta državljan tretje države na voljo pravno sredstvo s suspenzivnim učinkom, da se zagotovi, da se odločba o vrnitvi ne izvrši, dokler pristojni organ ne uspe preučiti očitka v zvezi s kršitvijo člena 5 Direktive 2008/115 v povezavi s členoma 7 in 24 Listine.[34] To še toliko bolj velja v zvezi z morebitno odločbo o odstranitvi v smislu člena 8(3) te direktive.[35]

33 Sodba z dne 8. maja 2018, K. A. in drugi (Združitev družine v Belgiji) (C-82/16, EU:C:2018:308, točke od 71 do 73).

34 Glej v tem smislu sodbo z dne 18. decembra 2014, Abdida (C-562/13, EU:C:2014:2453, točka 50).

35 Sodba z dne 19. junija 2018, Gnandi (C-181/16, EU:C:2018:465, točka 56).

80. Nasprotna razlaga bi po mojem mnenju privedla do nespoštovanja temeljnih pravic iz navedenih določb Listine, ki jim je s členom 6(1) PEU priznana enaka pravna veljavnost kot Pogodbama in katerih spoštovanje zagotavlja Sodišče. Spomniti je treba, da morajo države članice ne zgolj razlagati nacionalno pravo v skladu s pravom Unije, temveč tudi paziti, da se ne opirajo na tako razlago besedila sekundarne zakonodaje, ki bi bila v nasprotju s temeljnimi pravicami, ki jih varuje pravni red Unije. [36]

81. Poleg tega opozarjam, da bi po mojem mnenju veljalo enako, če bi se upošteval nastop polnoletnosti hčerke pritožnika 11. aprila 2017 in če bi bilo treba opraviti analizo ob upoštevanju obstoja družinskega razmerja med roditeljem in odraslim otrokom.

82. Spomniti je treba, da je ESČP v sodni praksi s področja priseljevanja priznalo, da je treba v nekaterih zadevah, ki se nanašajo na mlade odrasle, ki si še niso ustvarili svoje družine, njihova razmerja s starši in drugimi ožjimi družinskimi člani prav tako obravnavati kot „družinsko življenje“. [37] To sodišče je navedlo, da „družinsko življenje“ v primeru staršev in odraslih otrok ne obstaja, razen če se ne dokaže obstoj dodatnih elementov odvisnosti poleg običajnih čustvenih vezi. [38]

83. V okviru zgoraj navedene presoje obstoja trdnega razmerja kot pogoja za to, da se državljanom tretjih držav prizna izvedena pravica do prebivanja na podlagi člena 20 PDEU, je Sodišče prav tako razlikovalo med mladoletniki in odraslimi posamezniki, ki so načeloma sposobni živeti neodvisno od članov svoje družine. Zato Sodišče meni, da je priznanje takega razmerja odvisnosti med dvema odraslima osebama, članoma iste družine, ki ustvarja tako pravico, možno samo v izjemnih primerih, v katerih zadevne osebe glede na vse upoštevne okoliščine nikakor ni mogoče ločiti od družinskega člana, od katerega je odvisna. [39]

84. Zdi se mi tudi, da je mogoče te ugotovitve prenesti v okvir obravnavane zadeve in da spis, predložen Sodišču, omogoča ugotovitev, da gre za izjemen primer. Dejanske ugotovitve o zdravstvenem stanju hčerke pritožnika v postopku v glavni stvari in njegovih posledicah za naravo razmerja med tema osebama me vodijo do ugotovitve, da dejansko obstaja družinsko življenje, ki je upravičeno do varstva, saj zadevni odnosi presegajo običajne čustvene vezi, in da je razmerje odvisnosti tako, da odraslega otroka glede na ugotovitve zdravstvenih delavcev nikakor ne bi bilo mogoče ločiti od njegovega očeta, od katerega je odvisen.

2. Zagotavljanje osnovnih pogojev za bivanje roditelja hudo bolnega otroka med čakanjem na odstranitev

85. Ni sporno, da je Komisija za preprečitev pravne praznine glede teh oseb sprva predlagala zagotovitev minimalne ravni pogojev za prebivanje za državljane tretjih držav, katerih prebivanje ni zakonito in ki čakajo na odstranitev, s sklicevanjem na vrsto pogojev, ki presegajo zgolj nujno zdravstveno oskrbo in zagotavljanje osnovnih pogojev za bivanje, ki sta že navedena v Direktivi Sveta 2003/9/ES z dne 27. januarja 2003 o minimalnih standardih za sprejem prosilcev za azil. [40]

36 Glej v tem smislu sodbo z dne 6. decembra 2012, O. in S. (C-356/11 in C-357/11, EU:C:2012:776, točki 77 in 78).

37 Sodba ESČP z dne 23. junija 2008, Maslov proti Avstriji (CE:ECHR:2008:0623JUD000163803, točka 62 in navedena sodna praksa).

38 Sodbi ESČP z dne 30. junija 2015, A. S proti Švici (CE:ECHR:2015:0630JUD003935013, točka 49), in z dne 23. oktobra 2018, Levakovic proti Danski (CE:ECHR:2018:1023JUD000784114, točki 35 in 44).

39 Sodba z dne 8. maja 2018, K. A. in drugi (Združitev družine v Belgiji) (C-82/16, EU:C:2018:308, točka 65).

40 UL, posebna izdaja v slovenščini, poglavje 19, zvezek 6, str. 101.

86. Ugotoviti je treba, da se končno besedilo Direktive 2008/115 ne sklicuje več na Direktivo 2003/9 po pomislekih, izraženih v zakonodajnem postopku v zvezi z dejstvom, da bi se lahko navedeno sklicevanje dojemalo kot „presegajoče“ položaj priseljencev, ki prebivajo nezakonito, in bi torej lahko posredovalo neprimerno politično sporočilo. Člen 14(1) Direktive 2008/115 določa zgolj, da „države članice zagotovijo, da se […] po možnosti upoštevajo [nekatera] načela“, medtem ko je v uvodni izjavi 12 te direktive poudarjeno, da „bi bilo treba“ osnovne pogoje za bivanje nezakonitih priseljencev med čakanjem na odstranitev „določiti v skladu z nacionalno zakonodajo“.

87. Sodišče je v sodbi Abdida[41] povezano dinamično razlagalo člena 9 in 14 Direktive 2008/115 ob upoštevanju splošne sistematike slednje ter najprej priznalo širok domet členu 9(1)(b) te direktive, v katerem je določena odložitev odstranitve in trajanje suspenzivnega učinka, odobrenega v sladu s členom 13(2) navedene direktive, ter štelo, da bi prva navedena določba morala zajemati „vse položaje“, v katerih mora država članica po vložitvi pravnega sredstva zoper odločbo o vrnitvi odložiti izvršitev te odločbe. Nato je na podlagi tega ugotovilo, da „morajo“ države članice državljanu tretje države, ki ima hudo bolezen in ki je zoper odločbo o vrnitvi, s katere izvršitvijo je lahko izpostavljen resnemu tveganju za hudo in nepopravljivo poslabšanje zdravstvenega stanja, vložil pravno sredstvo, zagotoviti varovalne ukrepe pred vrnitvijo, določene v členu 14 Direktive 2008/115.

88. Sodišče je pojasnilo, da mora zadevna država članica v zgornjih posebnih okoliščinah na podlagi člena 14(1)(b) Direktive 2008/115 zagotoviti, kolikor je mogoče, osnovne pogoje za bivanje hudo bolnega državljana tretje države, ki čaka na preučitev pravnega sredstva, ki ga je vložil zoper odločbo o vrnitvi, kadar ta državljan nima sredstev, da bi sam zagotovil osnovne pogoje za svoje bivanje, pri čemer je ta obveznost utemeljena s tem, da se zagotovi polni učinek nujni zdravstveni oskrbi in osnovnemu zdravljenju.[42]

89. Tako je očitno, da je Sodišče na podlagi deduktivnega sklepanja, ki temelji na besedilu členov 9 in 14 Direktive 2008/115, štelo, da je nujna posledica priznanja suspenzivnega učinka pravnemu sredstvu zoper odločbo o vrnitvi v skladu z zakonom to, da je njegov vlagatelj deležen varovalnih ukrepov pred vrnitvijo, saj je zagotovitev osnovnih pogojev za bivanje nujna, da se posebnemu varovalnemu ukrepu, povezanem s poslabšanim zdravstvenim stanjem zadevnega nezakonitega priseljenca, ne odvzame dejanski učinek.

90. V tem okviru se mi zdi, da vnaprejšnje priznanje suspenzivnega učinka pravnemu sredstvu, ki ga je pritožnik v postopku v glavni stvari vložil zoper odločbo o vrnitvi, v skladu z zakonom nujno vodi do sklepa, da mora zadevna država članica zadevni osebi zagotoviti varovalne ukrepe pred vrnitvijo iz člena 14 Direktive 2008/115.[43] Glede tega, da zadevna država članica zagotovi, kolikor je mogoče, osnovne pogoje za bivanje LM, se je treba vprašati, ali je mogoče logiko, na katero se je Sodišče oprlo za to, da je naložilo navedeno zagotovitev v korist hudo bolne osebe, uporabiti za roditelja, od katerega je slednja odvisna.

91. V zvezi s tem sta na seznamu načel iz člena 14(1) Direktive 2008/115 med drugim ohranitev enotnosti družine z družinskimi člani, prisotnimi na ozemlju, in upoštevanje posebnih potreb ranljivih oseb, katerih učinkovito izvajanje po mojem mnenju prav tako ustvari sočasno zahtevo po zagotovitvi osnovnih pogojev za bivanje pritožnika v postopku v glavni stvari.

41 Glej sodbo z dne 18. decembra 2014, Abdida (C-562/13, EU:C:2014:2453, točke od 54 do 58).

42 Glej sodbo z dne 18. decembra 2014, Abdida (C-562/13, EU:C:2014:2453, točki 59 in 60).

43 Glej v tem smislu sodbo z dne 18. decembra 2014, Abdida (C-562/13, EU:C:2014:2453, točka 58).

92. Neodvisno od nastopa polnoletnosti hčerke pritožnika v postopku v glavni stvari, 11. aprila 2017, se mi namreč zdi, da lahko posebej resno zdravstveno stanje hčerke in s tem povezan obstoj razmerja odvisnosti z njenim očetom upravičita sklep, da bi lahko bil odvzet dejanski učinek ohranitvi enotnosti družine z družinskimi člani, prisotnimi na ozemlju, in upoštevanju posebnih potreb ranljivih oseb – kar je kategorija, v katero spada hudo bolan otrok – če ne bi bili hkrati z njima zagotovljeni osnovni pogoji za bivanje navedenega pritožnika, tako da bi mu bilo omogočeno, da se nahrani, obleče in da lahko nekje stanuje. [44]

93. Kako si je namreč mogoče v praksi zamisliti ohranitev enotnosti družine in upoštevanje posebnih potreb otroka v položaju odvisnosti, ki je posledica hude bolezni, če se v ničemer ne upošteva materialni položaj enega od dveh edinih članov te enote, ki naj bi dnevno zagotavljal podporo, ki je za to osebo nujna? Drugače povedano, zadovoljitev temeljnih potreb pritožnika v postopku v glavni stvari pomeni neke vrste predpogoj za učinkovito izvajanje varovalnih ukrepov pred vrnitvijo iz člena 14(1)(a) in (d) Direktive 2008/115, ki ga je treba razlagati ob upoštevanju člena 7 Listine.

94. Poleg tega menim, da je treba šteti – če se neposredno prevzame razmišljanje, kakršno je tisto iz sodbe z dne 18. decembra 2014, Abdida (C-562/13, EU:C:2014:2453) – da je zagotovitvi nujne zdravstvene oskrbe in osnovnega zdravljenja iz člena 14(1)(b) Direktive 2008/115, ki ju je deležna hudo bolna hči pritožnika v postopku v glavni stvari v obdobju odložitve odstranitve po tem, ko je bilo zoper odločbo o vrnitvi vloženo pravno sredstvo s suspenzivnim učinkom, odvzet dejanski učinek, če je ne spremlja zagotavljanje osnovnih pogojev za bivanje njenega očeta, državljana tretje države, ki je deležen iste odložitve in katerega prisotnost ob hčerki se šteje za nujno iz zdravstvenih razlogov. [45]

95. Vendar je treba poudariti, da je Sodišče v zvezi z obveznostjo, da države članice zagotovijo osnovne pogoje za bivanje državljana tretje države, ki nezakonito prebiva in čaka na odstranitev, v zgoraj navedeni sodbi navedlo dve omejitvi.

96. Prva se nanaša na to, da je to zagotavljanje pogojeno z ugotovitvijo, da zadevni nezakoniti priseljenec ne more sam zagotoviti osnovnih pogojev za svoje bivanje, [46] kar mora v obravnavani zadevi preveriti predložitveno sodišče, pri čemer pa lahko Sodišče vendarle posreduje napotke o elementih, ki jih mora upoštevati v okviru take presoje.

97. Seveda je bistveno vprašanje, ali zadevna oseba še ima vir prihodkov, pri čemer je iz predložitvene odločbe mogoče sklepati, da je odgovor nikalen. Tako ni sporno, da pritožnik v postopku v glavni stvari od 11. aprila 2017 ne prejema več denarne socialne pomoči v višini najnujnejših sredstev za preživljanje v znesku, ki se odobri osebam, ki živijo z mladoletnim vzdrževanim otrokom, in da je socialna pomoč, odobrena zadevni osebi, od tega datuma omejena na nujno zdravniško pomoč.

98. Prav tako je treba preveriti morebitni dostop pritožnika v postopku v glavni stvari na zakoniti trg dela na belgijskem ozemlju. V zvezi s tem – čeprav člen 3(1) Direktive Sveta 2009/52/ES z dne 18. junija 2009 o minimalnih standardih glede sankcij in ukrepov zoper delodajalce nezakonito prebivajočih državljanov tretjih držav [47] določa, da države članice prepovejo zaposlovanje nezakonito prebivajočih državljanov tretjih držav – je v odstavku 3 navedenega člena določeno, da „[se lahko] [d]ržava članica […] odloči, da se prepoved iz odstavka 1 ne uporablja za nezakonito prebivajoče

44 Osnovna zdravstvena oskrba je zagotovljena na podlagi člena 14(1)(b) Direktive 2008/115.

45 Zaradi celovitosti moram navesti, da bi lahko razlaga člena 14(1) Direktive 2008/115 v povezavi s členi 1, 2 in 3 Listine, v katerih so urejeni človekovo dostojanstvo ter pravici do življenja in osebne celovitosti, in členom 4 Listine o prepovedi nečloveškega ali ponižujočega ravnanja prav tako pomenila temelj za obveznost zagotavljanja osnovnih pogojev za bivanje pritožnika v postopku v glavni stvari s strani zadevne države članice. To hipotezo je upravičeno izpostavil generalni pravobranilec Y. Bot v sklepnih predlogih v zadevi Abdida (C-562/13, EU:C:2014:2167, točke 147, 148, 154 in 155), na katere se napotuje zaradi popolnoma enakega stališča glede tega vprašanja.

46 Glej sodbo z dne 18. decembra 2014, Abdida (C-562/13, EU:C:2014:2453, točka 59).

47 UL 2009, L 168, str. 24; in popravek v UL 2012, L 208, str. 22.

državljane tretjih držav, katerih odstranitev je bila odložena, in ki smejo delati v skladu z nacionalno zakonodajo“.[48] Poleg tega vprašanje dostopa pritožnika v postopku v glavni stvari do zaposlitve ni omejeno na pravni vidik, ampak ga je treba presoditi konkretno ob upoštevanju tega, da je zadevna oseba pomočnik, in razpoložljivosti, ki jo zahteva ta položaj.

99. Druga omejitev se nanaša na izrecno navedbo Sodišča, da je naloga držav članic, da določijo obliko, v kateri se bodo zagotovili osnovni pogoji za bivanje državljana tretje države.[49]

100. V tem pojasnilu je opozorjeno na polje proste presoje, ki je z Direktivo 2008/115 dano državam članicam v zvezi z osnovnimi pogoji za bivanje nezakonitih priseljencev, ki čakajo na odstranitev, vsaj glede načina, kako je mogoče zagotoviti te pogoje. Iz tega je treba po mojem mnenju skleniti, da sklep, da mora zadevna država članica zagotoviti, kolikor je mogoče, osnovne pogoje za bivanje pritožnika v postopku v glavni stvari, če jih ne more zagotoviti sam, ne pomeni nujno, da mora biti zadevna oseba deležna dajatve v obliki denarne dajatve, kakršna se zahteva pred predložitvenim sodiščem.

101. V zvezi s tem opozarjam, da belgijska vlada v stališčih trdi, da hči pritožnika v postopku v glavni stvari prejema prilagojeno socialno pomoč, katere stopnja upošteva prisotnost njenega roditelja ob njej. Iz predložitvene odločbe izhaja, da dekle od polnoletnosti prejema socialno pomoč v višini najnujnejših sredstev za preživljanje za osebo, ki živi sama, zvišano za družinske dajatve, do katerih je upravičena zaradi invalidnosti.

102. Predložitveno sodišče mora presoditi, ali je v teh okoliščinah zagotovitev osnovnih pogojev za bivanje pritožnika v postopku v glavni stvari, ki živi s hčerko, učinkovita, in ali tako – v primeru pritrdilnega odgovora – omogoča sklep, da je belgijska zakonodaja v skladu s pravom Unije.[50]

V. Predlog

103. Glede na zgoraj navedeno Sodišču predlagam, naj cour du travail de Liège (višje delovno in socialno sodišče v Liègeu, Belgija) odgovori:

Člena 5 in 13 Direktive 2008/115/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 16. decembra 2008 o skupnih standardih in postopkih v državah članicah za vračanje nezakonito prebivajočih državljanov tretjih držav v povezavi s členi 7, 24 in 47 Listine Evropske unije o temeljnih pravicah ter člena 9 in 14(1)(b) te direktive v povezavi s členoma 7 in 14 navedene listine je treba razlagati tako, da nasprotujeta nacionalni zakonodaji, ki:

– ne določa suspenzivnega učinka za pravno sredstvo, ki ga zoper odločbo o vrnitvi in/ali odstavitvi vloži državljan tretje države, roditelj otroka s hudo boleznijo, za katerega v skladu z zakonom velja suspenzivni učinek glede pravnega sredstva, vloženega zoper zgoraj navedeno odločbo, ki se nanj nanaša, katere izvršitev bi lahko tega otroka izpostavila resnemu tveganju za hudo in nepopravljivo poslabšanje zdravstvenega stanja, kadar med roditeljem in njegovim mladoletnim ali polnoletnim otrokom obstaja razmerje odvisnosti, in

48 V predložitveni odločbi (stran 22) je navedeno, da je LM, ki je še vedno v delovno aktivni starosti, čeprav je diplomiral in ima nezanemarljive delovne izkušnje, zaradi svojega trenutno nezakonitega položaja glede prebivanja izključen s trga dela, ni po to dalje pojasnjeno. V tej navedbi po definiciji ni upoštevano dejstvo, da je treba odstranitev LM odložiti zaradi suspenzivnega učinka njegovega pravnega sredstva.

49 Glej sodbo z dne 18. decembra 2014, Abdida (C-562/13, EU:C:2014:2453, točka 61).

50 Nazadnje, ugotavljam, da je predložitveno sodišče v besedilu vprašanja za predhodno odločanje navedlo člen 12 Listine, pri čemer gre pri tem sklicevanju očitno za vsebinsko napako, kot je razvidno iz branja strani 25 predložitvene odločbe, ki se jasno sklicuje na prepoved diskriminacije na podlagi starosti, kot je določena v členu 21 Listine. Vsekakor pa je treba ugotoviti, da predložitveno sodišče ni navedlo ničesar, kar bi lahko v obravnavani zadevi pomenilo različno obravnavanje objektivno primerljivih položajev.

– ne določa zagotovitve, kolikor je mogoče, osnovnih pogojev za bivanje navedenega državljana tretje države, da bi se zagotovilo, da so dejansko zagotovljeni, po eni strani, ohranitev enotnosti družine z družinskimi člani, prisotnimi na ozemlju, in upoštevanje posebnih potreb ranljivih oseb, ter, po drugi strani, nujna zdravstvena oskrba in osnovno zdravljenje bolezni, ki jih ima mladoletni ali polnoletni otrok navedenega državljana, v obdobju, v katerem mora država članica po vložitvi tega pravnega sredstva odložiti odstranitev tega državljana tretje države, če lahko navedeni državljan sam poskrbi za svoje potrebe.